

CONVERSION TO PROPER NAMES

Cristina Furtună, Assist., PhD, “Valahia” University of Târgoviște

Abstract: Grammatical conversion with proper names in Romanian. The conversion of an appellative into a proper name, without formal modifications, can be presented, metaphorically, as a “parasitization” of the common name by the proper name, at the beginning into a “polysemantism” sui generis, as a “semantic extension”, in which the signification is doubled by a designation. In the operation of conversion, the passage to a new part of speech is morphologically marked by the selection of the flexional marks pertaining to the class that has been joined, and syntactically by the occurrence in the contexts specific of the new class, contexts in which functions specific of this new class are secured. In the present paper we shall present some aspects of conversion with proper names: proper names become common names, common names become proper names, feminine names become masculine names and, the other way round, masculine names become feminine names through proprialization or deonomastics.

Keywords: *conversion, proprialization, proper name, common name, deonomastics, antonomasia.*

O formă particulară de conversiune o constituie transformarea unui nume propriu în nume comun (numită în lucrările de onomastică *deonimie*), cel mai frecvent prin forma de feminin: *americă* < *America*, *olandă* < *Olanda*, *marghilomană* < *Marghiloman*, *damasc* < *Damasc*, *moeciu* „varitate de cașcaval” < *Moeciu*. Și procesul invers, de trecere a unui cuvânt comun în rândul numelor proprii poate fi considerat conversiune, dacă nu se folosesc formați lexicali: *Brad* < *brad*, *Olteanu* < *oltean*, *Pesacaru* < *pescar*, *Gradinari* < *grădinari*, *Păltiniș* < *păltiniș*, *Dealu* < *dealu*.

Numele proprii nu sunt, ca geneză, semne primare. Ele se formează, de obicei, pe baza elementelor și a regulilor de combinare deja existente într-o limbă.

Numele proprii sunt formate pe teritoriul României, au la bază elemente lexicale românești moștenite sau împrumutate.

Ele se formează în mai multe moduri:

- prin descriere directă condensată sub forma conversiunii apelativului în nume propriu: **baia** → **Baia**, **beica** → **Beica**, **bob** → **Bobu**, **bolovan** → **Bolovanu**, **budă** → **Budele**, **cheu** → **Cheu**, **cocoș** → **Cocoșu**, **delniță** → **Delnița**, **dos** → **Dosul**, **purcar** → **Purcarul** etc.
- prin onimizarea unui apelativ care individualizează numele propriu prin metonimie (caracteristica terenului înconjurător, acoperire vegetală, animală etc.: **Brad**, **Carpen**, **Lupa**, **Repedea**, **Sărata**).

- prin onimizarea unui entopic care denumește altă categorie geografică, prin transfer, în special de la nume de sate: **Talburea, Repedeia, Robești, Călinești, Nicolești, Bumbuești, Răurești** etc.
- prin reonimizarea unui nume propriu prin formanți lexicali sau gramaticali (schimbarea genului, sufixe, în primul rând diminutive: **Angheluș, Lotrioara, Vidruța** etc.).
- prin adăugarea unor determinanți: **Bătătura Cailor, Belinul Mare, Belinul Mic, Cetatea de Piatră, Drumul Carului, Pârâul Văii, Valea Coacăzii, Valea Lungă** etc.
- prin recategorizare semantică: utilizarea unui nume propriu ca nume comun și invers, prin procedeul stilistic numit **antonomază**.

prin participarea unui proces figurativ tip metaforă în selectarea apelativului care denumește singur, ca toponim simplu sau participă la denumirea unei ape într-o formațiune analitică (compusă): **Bogata, Geamăna, Pârâul Bogat, Pârâul Despletit, Pârâul Întortocheat** etc.

Un alt mod este acela că există neconcordanțe între sensul apelativelor onimizate și realitatea cursului de apă, fie din cauza schimbărilor în timp, fie din cauza schimbării aspectului văii de-a lungul cursului apei care o străbate: Valea Seacă, Valea Scurtă etc.

Onimizarea prin conversiune

În continuare ne propunem să investigăm această ipostază primară a unui apelativ pe care Ion Toma a numit-o **onimizare prin conversiune**, adică investirea apelativului cu funcție onimică, fără modificări formale.

Onimizarea poate fi definită simplu ca transformarea apelativului în nume propriu, sau trecerea unității lingvistice respective din planul denominațiilor generalizate în planul denominațiilor individualizante. Într-un sens mai larg, onimizarea încorporează mecanismului său criteriile după care sunt selectate apelativele onimizabile, suprapunerea desemnării onimice peste semnificarea apelativă și consolidarea noii funcții (individualizarea), atuurile semantice și onomasiologice cu care pornesc aceste apelative în noua lor funcție, modificările semantice și formale care determină perfecționarea statutului de nume propriu al unității analizate¹. Pentru onimizarea toponimelor este folosit termenul **toponimizare**.

O primă categorie de apelative onimizate cuprinde așa-numitele **entopice primare**, care denumesc, de regulă, generic, porțiuni din teren, prin descriere directă: **albie, bahnă, baie, baltă, iaz, izvor, pârâu, râu** etc, care au devenit nume de locuri existente astăzi în bazinul Olt (**Bahna, Baia, Balta, Iaz, Izvorul Gotia, Izvorul Gropii, Izvorul Vacii, Pârâul Adânc, Pârâul Auriu, Pârâul Cailor, Pârâul Mare, Pârâul Mic, Pârâul Mijlociu, Pârâul cu Fagi, Râul Mic, Râul Mare, Râul Negru**).

Conversiunea apelativului în nume propriu, fără modificări formale, poate fi prezentată, metaforic, ca o „parazitare” a cuvântului comun de către numele propriu, la început într-un „polisemantism” sui generis, ca o „extensiune semantică”, în care **semnificarea** este

¹ Vasile, Ioniță, *Aspecte ale procesului de denominație în toponimie*, în *Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie. I*, Editura Eurostampa, Timișoara, p. 55-59.

dublată de **desemnare**. Valoarea onimică se desprinde treptat, ca „omonim” funcțional, de cea apelativă, autonomizându-se. Forma rămâne aceeași cu cea preluată de la apelativul originar, iar sensul depinde tot mai puțin de nota semantică apelativă din care a pornit și s-a dezvoltat desemnarea.

Proveniența unei mari părți a numelor proprii din apelative a fost observată de primii cercetători ai toponimiei românești², ideea fiind preluată de generațiile următoare de cercetători, dezbătută metodologic și aplicată asupra numelor sau grupurilor de nume din diverse areale și perioade. Este menționabilă din punctul acesta de vedere clasificarea toponimelor provenite din apelative în funcție de gradul de toponimizare³, fără a fi însă comentate separat unitățile care au suferit modificări formale de natură lexicală și cele derivate, respectiv compuse în urma procesului de onimizare. Neacordându-se atenția cuvenită analizei aspectelor care au putut favoriza onimizarea, au rămas în planul al doilea preocupările pentru stabilirea categoriilor de apelative „preferate” pentru învestirea ca nume proprii, precum și, eventual, a unor criterii de selectarea acestora de către **Namengeberi**.

Aceste apelative s-au impus ca elemente onimizabile, prin **forța lor descriptivă**. Chiar dacă ele sunt, ca orice cuvânt comun, nume generice, indicând clasele de cuvinte (cu elemente semantice esențiale comune), prin faptul că sunt legate de teritoriu, circumscris de obicei la orizontul spațial al vorbitorilor unei comunități locale, conțin, în subsidiar, un anumit indice de **particularizare** în teren față de alte locuri. Acest indice este nucleul semantic din care se va dezvolta funcția de individualizare a viitorului onim. Ca subclase ale acestei categorii onomasiologice, putem identifica termenii geomorfologici și hidrografici, precum și apelativele referitoare la floră, faună, drumuri, cultură agricolă și pomicolă, construcții sau amenajări⁴. Sunt revelatorii, din această perspectivă, entopicele **apă, baltă, baie, iaz, budă, izvor, pârâu, râu, vad, vale, zăvoi** care s-au transformat, prin onimizare, în toponimele actuale *Apoș, Apșoara, Balta Dascălului, Baia, Iaz, Izvorul Gotia, Izvorul Gropii, Izvorul Vacii, Pârâul Adânc, Pârâul Auriu, Pârâul Cailor, Pârâul Mare, Pârâul Mic, Pârâul Mijlociu, Pârâul cu Fagi, Râul Mic, Râul Mare, Râul Negru, Vadu, Valea Adâncă, Valea Caprelor, Valea Hotarului, Valea Lungă, Valea Rece, Valea Roșie, Zăvoi, Zăvoaie*.

Capacitatea lor de a particulariza sau chiar a individualiza este potențată, pe de o parte, de faptul că numesc de preferință elemente rare în orizontul spațial (fenomenul este desemnat de geografi prin conceptul foarte sugestiv de **negativitate relativă**)⁵ și de marea diversitate a termenilor din câmpul respectiv (pentru un anumit gen de locuri există multe denumiri paralele, un fel de sinonime sui generis).

Proeminența fizică ori socială a topicului vizat se regăsește deja în formula semantică a apelativelor respective, ca detaliu hidrologic (*balta, iaz, pârâu, râu, izvor*), acoperire vegetală (*alunu, anin*) sau animală (*Ciocârlia, Cocos, Ursu, Lupu*), cultură agricolă sau creșterea

² Iorgu, Iordan, *Toponimia românească*, Editura Academiei, p. 1 și urm.

³ Emilian, Bureștea, *Contribuții la studiul toponimiei românești*, Editura Universitaria, Craiova, p. 18-24.

⁴ Ion, Toma, *Toponimia Olteniei*, Craiova, p. 99-124.

⁵ Nicolae, Ion, *Toponimie geografică*, Editura Meronia, București, p. 29-32.

animalelor (*arie, bostane*), drumuri (*cot, răscruci*), construcții sau amenajări (*adăpătoare, buduroi*), urme social-economice (*budă, braniște*), etc. În cadrul fiecărei categorii sociogeografice există multiple subcategorii din ce în ce mai mărunte, ajungându-se la o adevărată *lume* a referențelor ordonată teritorial și, firește, mintal.

Fiecare aspect onomasiologic particularizează locul în teritoriu, mai ales dacă e vorba de un gen de obiect unic sau rar întâlnit în peisaj. El se impune selecției ca reper geografic în urma „concretenței” cu alte detalii fizice ori sociale, întrucât a fost considerat în momentul genezei ca onim relevant în raport cu celelalte „obiecte” înconjurătoare. Trebuie avută în vedere și „valența” liberă din teritoriu, adică lipsa unui reper onimizat care să acopere tranșa respectivă din suprafața teritoriului.

Numele propriu nu precede actul denominației, ci *apare în cursul acestui proces, prin circumscriere și detașare din suprafața înconjurătoare, în concurență cu reperatele alăturate deja onimizate.*⁶ Apartenența la altă clasă onomasiologică față de reperatele aflate în funcție onimică îi conferă forță distinctivă și, deci, șanse de a se impune și el în „rețeaua” locală de repere.

Relevanței fizice sau sociale intrinseci i se adaugă, așadar, puterea de particularizare între topicele onimizate sau onimizabile din același areal denominabil.

La rândul său, expresia lingvistică poate contribui la selecția și impunerea ca onim a unui apelativ dacă este memorabilă, propice identificării imediate între alte posibile sinonime paralele. Cu alte cuvinte, apelativul trebuie focalizat și el individual, dar și prin situarea într-o nomenclatură geografică populară sistematică multicriterial. Baza de entopice primare folosite pentru denumirea detaliilor geografice care delimitează teritoriul este foarte largă, dacă avem în vedere existența unor adevărate serii de sinonime pentru fiecare dintre aceste detalii.

*Intrat în rețeaua de repere geografice și în sistemul de nume care le desemnează, după ce a trecut prin lupta concurențială cu alte topice, respectiv denumiri, onimul va fi „susținut” de către masa de repere fizice și de ansamblul de nume, ca un element ce contribuie la menținerea și consolidarea sistemului denominativ pe cele două laturi corespondente și inseparabile. Din punctul acesta de vedere, numele proprii manifestă, în forme specifice, aceleași tipuri de corelații în sistem ca termenii comuni. De altfel, virtuțile sistemului, în planul designatului și în cel al designantului, pot fi puse în analogie cu rolul contextului în impunerea cuvintelor comune formate prin conversiunea „clasică” (schimbarea valorii gramaticale), de pildă substantive devenite adverbe, adjective devenite substantive, fără intervenția unor formanți lexicali.*⁷

Menționăm că *procesul onimizării prin conversiune a putut avea loc nu numai în limba română, ci și în limba populațiilor cu care au conviețuit în timp românii, în primul rând slavii, maghiarii și germanii, chiar dacă identificarea concretă a unor astfel de situații trebuie confruntată și cu eventuale traduceri dintr-o limbă în alta, îndeosebi din română, ca limbă a băștinașilor, într-una din limbile noilor veniți.*⁸

⁶ Ion, Toma, *Factori (extralingvistici) favorizanți în procesul de toponimizare*, în CL, XXXVIII, nr.1-2, p. 255-259.

⁷ Ion, Toma, *Limba română contemporană*, Editura Niculescu, București, p. 116.

⁸ Emil, Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, Editura Academiei, București, p. 245-249.

Masa apelativelor din care sunt selectate elementele onimizabile nu se reduce la entopicele primare, chiar dacă acestea constituie nucleul lexicului geografic popular aflat la dispoziția denominatorului topic și care, de fapt, este invocat de majoritatea lingviștilor și geografilor toponomaști. Aceste entopice primare, aflate în concurență și susținere mutuală, prin analogie onomasiologică (dobândind, prin tipologia semantică statut de modele preferate în actul desemnării topice), intră de fapt, într-un ansamblu mai amplu și mai diversificat de apelative care dețin și ele premise de particularizare ca repere în teritoriu, dar care sunt mai rar invocate din această perspectivă. *In acest ansamblu pot fi încadrate derivate, la nivel apelativ (înainte de a deveni nume proprii) de la entopicele primare (în primul rând cu sufixe colective și adjectivale), nume de grup (formate ca apelative, prin deonimizare de la antroponime) sau adjective cu sens de proprietate sau apartenență (formate, prin deonimizare, de la antroponime sau toponime).*⁹ Participarea acestor serii de apelative la concurența pentru dobândirea statutului de repere amplifică baza de selecție a acestor repere și accentuează gradul de proeminentă/distinctivitate al unităților comune selectate pentru onimizare. Ele sunt, de altfel, chiar mai propice particularizării, ca detalii geografice și ca termeni entopici, întrucât o colectivitate de „obiecte” (*Afinar, Afinei, Agurizar, Aluniș, Aninel, Arsiște, Băltărie*) este mai proeminentă fizic și mai rară în teritoriu decât „obiectele” izolate, la fel cum un adjectiv descriptiv-calificativ devenit substantiv (*Acoperita, Adâncă, Adâncată, Adâncatu, Alba, Amaru, Arsa, Ascunsa, Ascuțita, Bătăioasa, Belciugata*) are mai multă forță distinctivă în zonă decât un apelativ generic, iar termenii derivați sunt mai reliefați lingvistic în ansamblul de entopice decât cei primari, de la care s-au format, și mai „memorabili”. Modelul acestei subcategorii entopice se dovedește, de aceea, foarte activ în câmpul onimizării. Poate că din aceleași cauze sunt folosite și diminutivele, pluralele sau variantele de gen ale apelativelor (*Alunelu, Alunele, Aninelu, Băltită, Baltac, Bercica, Bârâcele, Adâncată, Adâncatu, Bătăioasa, Bujorelu, Bulburosu, Buricatu, Bungelatu, Butuci, Buturi*), cu precizarea că *trebuie diferențiate numele derivate sau modificate flexionar în stadiul de apelative de cele care au suferit aceste transformări după ce funcționau ca onime și care depășesc, de fapt, stadiul conversiunii, încadrându-se în altă ipostază a toponimizării.*¹⁰

O altă categorie importantă și bine delimitată de apelative onimizate prin conversiune sunt **numele de grupuri umane**,¹¹ provenite, prin deonimizare, de la antroponime sau toponime anterioare (*dobășeni < Doboș, mărtineni < Martin, ticușani < Ticuș, ungureni < Ungur*), dar care, potrivit principiului etimologiei directe, au proveniență nemijlocită apelativă și numai indirect, într-un stadiu mai îndepărtat, au origine onimică. Aceste toponime „moștenesc” de la numele proprii ascendente, indici de individualizare, potențați prin sufixele de grup care particularizează în mod eficient așezările locuite de comunitățile respective.

⁹ Ion, Toma, *Despre clasificarea numelor de locuri*, în “Anuar de lingvistică și istorie literară”, Iași, XXIX, A, p. 321-335.

¹⁰ Ion, Toma, *Toponimia Olteniei*, p. 135-144.

¹¹ Gh., Bolocan, *Categoria nume de grup în toponimie*, în LR, XXXIX, nr. 5-6, p. 89-98.

Prezentarea ipostazei de onimizare prin conversiune poate constitui fundament metodologic pentru abordarea principială a etimologiei toponimice, conturând direcții probabile de căutare a surselor de proveniență a toponimelor care nu prezintă indici formali expliciți în acest sens.

Onimizarea prin conversiune pornește de la câteva baze apelative selectate de preferință: entopice primare (geomorfice, vegetale, faunistice, hidrologice etc.) și apelative derivate (diminutivale, colective, adjectivale descriptive sau posesive, nume de grupuri umane) într-o fază prealabilă dobândirii statutului de nume proprii. Elementele acestui câmp onomasiologic conțin indici semantici particularizatori, pe care se sprijină funcția de individualizare dezvoltată de numele propriu în devenire. Semele corelate cu descrierea geografică indică accidente ale scoarței, acoperirile terenului, apele, drumurile, construcțiile, proeminente prin dimensiune, disociere față de locurile vecine, unicitate sau raritate, utilitate socială etc, iar identificarea ca repere este sugerată prin **determinare** (majoritatea toponimelor formate prin conversiune sunt **articulate** hotărât ori sunt însoțite de **prepoziții** cu valoare **deictică** locală). Forța de particularizare este susținută, de asemenea, de sistemul reperelor care constituie serii sinonime, antonime, analogice, onomasiologice, familii lexicale etc, care conturează și trasează un **câmp toponimic**.

Trebuie să vedem în numele date localităților, apelor, munților sau altor forme de relief, o semnificație obiectivă sprijinită pe o realitate materială sau susținută de fapte istorico-sociale concrete, controlabile, deci o semnificație detașată de impresia noastră subiectivă.

Când numele proprii nu exprimă nicio altă caracteristică ele provin din nume generice (*deal, izvor, munte, poiană, râu, vale, zăvoi* etc.) devenite nume proprii: *Dealul, Izvorul, Râul, Valea* etc. Rareori vom întâlni însă asemenea nume topice, deoarece, chiar dacă arfi acceptate de vorbitori, ele ar provoca confuzii în comunicările dintre oameni, căci între apelativul și toponimul corespunzător lui se ivesc ciocniri inerente, urmare a omonimiei. De aceea toponimele provenite din astfel de nume generice au nevoie de **determinări** care să le confere anumite sensuri și funcții (de identificare sau de calificare), adică să răspundă întrebării „ce fel de loc?”.

Transformarea apelativelor în nume proprii, **onimizarea** lor, așadar, constituie, după opinia noastră, cheia de boltă a edificiului onomastic și studierea acestui proces reliefează cel mai clar geneza și, indirect, specificul numelor proprii.

Diferențierile formale dintre apelative și numele proprii, mai puțin tranșante și nu întotdeauna prezente, pot fi corelate cu cele semantice, dar noi nu ne propunem aici să urmărim acest aspect.

Dacă în teorie distincția dintre numele comune și cele proprii pare clară și simplă, *situațiile concrete sunt mai complexe și diverse, necesitând analize de nuanță, cu atât mai mult cu cât între cele două categorii există în permanență transferuri*¹². De foarte multe ori,

¹² ibidem, p. 28.

nici nu putem preciza dacă este vorba de un nume propriu „definitivat” sau de unități aflate în **proces de onimizare**. Pe această bază, examinarea unui nume propriu, îndeosebi din perspectivă etimologică, trebuie focalizată asupra stadiului de onimizare în care se află, nu pur și simplu asupra calității sale „imuabile” de onim. „Instantaneele” numelor proprii desprinse treptat de bazele apelative, sunt un fel de **ipostaze onimice** detașate din lanțul complex și permanent al onimizării.

Astfel de ipostaze pot fi considerate de exemplu, *conversiunea apelativului în nume propriu, marcarea formală a numelui propriu, transonimizarea, reonimizarea, deonimizarea*¹³. Fiecare dintre aceste ipostaze necesită o cercetare de sine stătătoare, adaptată, teoretic și metodologic, specificului situației concrete avute în vedere.

În continuare dăm următoarele exemple:

1.cuvinte comune care denumesc o caracteristică a terenului. Caracteristicile terenului au fost folosite în denumirea numelor proprii.

a) nume de locuri (toponime): *albie, baie, baltă, iaz, izvor, deal, munte, pârâu, râu, vale, vârful: Baia, Baia de Fier, Baia Mare, Balta Mare, Balta cu Pești, La Baltă, Dealu Mare, La Deal, Dealul cu Pruni, Iazul Mare, Iazul Mic, Iaz, Izvorul Rece, Izvorul Cald, Izvorul, Izvorul Gropii, Izvorul Vacii, Muntele Pleșuv, Muntele cu Brazi, Pârâul Adânc, Pârâul Alb, Pârâul Mare, Pârâul Mic, Râul Mare, Râul Mic, Râul cu Păcură, Valea Mare, Valea Mică, Valea cu Plopi, Vâlcea, Vârful cu Dor, Vârfuluri* etc.

b)nume de persoane:*Baia* (nume de familie: I. Iordan, DNFR, p. 44), *Baiescu* (n. fam. *Baia*+ suf. *-escu*, Iordan, p. 44), *Baltă* (n. fam.: *Baltaru* <*Baltă* + suf. *-ar(u)* (n. f. Iordan, p. 46), *Baltaș* <*Balta* + suf. *aș* (n.f. , Iordan, p. 46), *Baltă* (n. f., Iordan, p. 46), *Matcă* (*var. Mătcaș*)<*Matcă* (n.f., Iordan, p. 294) , *Munte* (n.f., Iordan, p. 319), *Munteanu* <*Munte* (n.f., Iordan, p. 319), *Vârtej*, *Vârtejanu* (n.f., Iordan, p. 487).

2.cuvinte comune care denumesc aspecte ale florei: Vegetația a fost folosită în denumirea numelor proprii.

a)nume de locuri: *Alunu, Aluniș, Alunoasa, Aninoasa, Arțaroasa, Bradu, Brădișor, Brăduț, Bujoreanca, Cârpeniș, Făgețel, Frâsinet, Răchita, Trestia, Zăvoi.*

b)nume de persoane: *Brăduț, Brândușa, Bujor, Busuioc, Cireașa, Cireșica, Crenguța, Mugur, Mugurel, Viorica, Viorel.*

3.numere comune care denumesc aspecte ale faunei:

a)nume de locuri: *Corbu, Corboaică, Racu, Rața, Știuca, Ursana, Vidra, Vidruța*

b)nume de persoană: *Albina, Lupu, Mioara, Păun, Puiu, Puica, Ursu.*

Trebuie subliniat faptul că toate aceste nume proprii nu pot fi socotite de originea numelui comun pentru că ele s-au format pe teren românesc.

Deonimizarea prin conversiune

Deonimizare spunem că este fenomenul lingvistic prin care un nume propriu devine nume comun prin procedeul complex numit **antonomază**.

¹³ Ion, Toma, *Despre etimologia numelor de locuri*, în *Analele Universității “Spiru Haret”, Seria Filologie*. Limba și literatura română, nr.5, p. 161-162.

Antonomaza este prezentată în lucrările lingvistice românești ca *figură semantică (trop) care constă în substituirea unui nume comun (de clasă, specie) prin numele propriu al unui individ considerat reprezentativ pentru clasa respectivă; mai rar antonomaza permite și substituirea inversă*¹⁴.

Din perspectiva neologiei lexicale, antonomaza reprezintă un procedeu complex, deoarece dă naștere unor formații substantivale de tip special, obținute prin *conversiune*. În româna actuală, ele se întâlnesc frecvent, atât în varianta literară standard, cât și în diverse stiluri (beletristic, publicistic) și registre (argou). Schimbarea clasei lexico-gramaticale presupune analiza mecanismelor (a) **morfo-sintactice** și (b) **semantice** (devieri metonimice și metaforice) prin care se obțin noile formațiuni lexicale în interiorul limbii române, precum și (c) evidențierea **efectelor stilistice** obținute (cu precădere în discursul publicistic)¹⁵.

În timp, lexicul românesc s-a îmbogățit cu numeroase neologisme provenite din nume proprii. Sub aspect etimologic, acestea sunt, împrumuturi cu circulație internațională, majoritatea încadrându-se -din punct de vedere semantic – în categoria metonimiilor „persoană pentru lucru” (*diesel, ford, marghiloman, gambetă, joben*) și „locul pentru produs” (*șampanie, havană, damasc, astrahan*).

Exemplurilor de mai sus – citate în mod tradițional – li se pot adăuga multe altele, consacrate prin uz în domenii variate: gastronomie (*sandwich, joffre, chateaubriand* – tip de biftec), băuturi (*curaçao*- lichior, purtând numele unei insule din Antile), sport (*tsukahara*- un tip de săritură în gimnastică). Pe măsură ce crește frecvența în uz a împrumuturilor din această categorie, relația cu numele propriu devine tot mai dificil de stabilit pentru vorbitorul mediu (mai ales după înlocuirea majusculei cu literă mică).

Utilizarea unui nume propriu ca nume comun este cel mai productiv tip de antonomază în limba română. Un nume propriu -considerat reprezentativ pentru clasa respectivă – este utilizat cu sens generic, putând fi însoțit de indici morfologici și sintactici specifici substantivelor comune, inclusiv scrierea cu inițială mică în loc de majusculă (*antonomază generalizantă*).

Procedeele au fost studiate pentru prima dată de Bruno Migliorini, în cartea *Dal nome proprio al nome commune*, Roma, 1927.

Pentru înțelegerea fenomenului dăm mai multe exemple: **nume din Biblie**: *babilonie* „situație confuză”, de la Babilon (aluzie la Turnul Babel), *golgota* „calvar”, de la ebr. *Golgota*, locul crucificării lui Isus; **nume din mitologia greacă și latină**: *olimpic* „superior”, „arogant”, de la numele *Olimp* pe care se credea că locuiesc zeii; *pigmeu* „pitic” de la gr. *pygmaios*, numele unei populații legendare, derivat de la gr. *pygme* „pumn” (mai de curând numele a fost dat unor populații africane); **exemple românești**: *brașovenie* „negustorie cu marfă de Brașov” (cei care o practicau spuneau *brașoave, chiovean* „cărăuș” de la Chiovea, variantă a numelui *Kiev*, *misirliu* „soldat egiptean”, de la *Misir* „Egipt”, *talian* „zidar” de la *italian*), *gherlă* „închisoare” de la localitatea *Gherla*, unde exista o închisoare; **nume de prăjituri**: *Indianer* „indian” devenit în românește *indiană* (desigur prăjitura a părut că seamănă cu un indian cu turban), *napolitană* de la

¹⁴ A., Stoichițoiu-Ichim, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității București, 2006, p. 329.

¹⁵ A., Stoichițoiu-Ichim, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității București, 2006, p. 330.

Neapole, pandișpan de la *pâine de Spania*; nume de țesături: *nankin* „un fel de pânză”, de la orașul chinez cu același nume, *olandă* „un fel de pânză”, din *Olanda*, *satın* de la *Zaitün*, forma luată în arabă de numele portului chinez *Tseutung* (punct de export), *șantung* „țesătură de mătase”, de la numele orașului chinez *Șantung*, *tul* „țesătură de mătase”, de la orașul francez *Tulle*.¹⁶

Exemplele pot continua. În ultima vreme au apărut dicționare de nume comune de la nume proprii atât în română, cât și în franceză și italiană.

În concluzie, în operația de conversiune, trecerea la o nouă parte de vorbire este marcată morfologic prin selecția mărcilor flexionare proprii clasei la care s-a trecut, iar sintactic prin ocurența în contextele specifice noii clase, contexte, în care realizează funcții caracteristice acestei clase. Astfel, dacă are loc trecerea de la clasa adverbului la substantiv, cuvântul nou format, devenit acum flexibil, primește desinențe și articol, ca mărci ale numărului, cazului și determinării, iar sintactic poate apărea într-un context adjectival -ca regent pentru un adjectiv- și în pozițiile sintactice de subiect și de complement necircumstanțial (situații în care nu poate apărea adverbul)¹⁷.

BIBLIOGRAPHY:

- Bolocan, Gh., *Categoria nume de grup în toponimie*, în LR, XXXIX, nr. 5-6.
- Bureștea, Emilian, *Contribuții la studiul toponimiei românești*, Editura Universitaria, Craiova.
- Graur, Al., *Nume de locuri*, Editura Științifică, București, 1972.
- Ion, Nicolae, *Toponimie geografică*, Editura Meronia, București
- Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, Editura Academiei, București, 1963.
- Pană Dindelegan, Gabriela. *Teorie și analiză gramaticală*. Ed. Coresi. București. 1994.
- Petrovici, Emil, *Studii de dialectologie și toponimie*, Editura Academiei, București.
- Stoichițoiu-Ichim, A, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității București, 2006.
- Toma, Ion, *Toponimia Olteniei*, Craiova.
- Toma, Ion, *Factori (extralingvistici) favorizanți în procesul de toponimizare*, în CL, XXXVIII, nr.1-2.
- Toma, Ion, *Limba română contemporană*, Editura Niculescu, București.
- Toma, Ion, *Despre etimologia numelor de locuri*, în Analele Universității “Spiru Haret”, Seria Filologie. Limba și literatura română, nr.5.

¹⁶ Al. Graur, *Nume de locuri*, Editura Științifică, București, 1972, p. 128-137.

¹⁷ Gabriela, Pană Dindelegan, *Teorie și analiză gramaticală*. Ed. Coresi. București. 1994, p. 27.

Vasile, Ioniță, *Aspecte ale procesului de denominație în toponimie*, în *Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie. I*, Editura Eurostampa, Timișoara.